

Симо Поткоњак
НИЧИЈА СРЕЂА

Уредник
Зоран Колунџија

Издавање ове књиге подржао је
КУЛТУРНИ ЦЕНТАР ИНЂИЈА

Симо Поткоњак

НИЧИЈА СРЕЋА

Роман

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Народна библиотека
„Др Ђорђе Натошевић”,
Инђија

Прича га је испунила празнином. Испразnila га је. Да ли је било за очекивати? Не. Мисао, каква-таква, није ни слутила тако нешто. Сигурно не измрцвареност физичких покрета и бљутавост осећаја.

Поставио је себи питање за које зна да на њега не може, и никад неће, добити одговор. „На што то личиш?“ Да, на шта личи, питање се поставља...

Јадница, у својој „гмајини“¹ спознавала је читав свој ша-ролики свет. Бојила га је бојама које је сама у својим очима справљала. Неким унутрашњим инстинктом прилагођавала се том бескрајном пространству у ком би се осећала лагодно и комотно све до тренутака док не би нешто неу-обичајено, несвакидашње дошло у њену близину. Дивљине се није плашила. У њој се јако добро сналазила. Застрашена цивилизацијским појавама, свом том покаткад злонамер-ном питомином, повезаном са непредвиђеним догађајима, прибојавала се од људских гласова. Као да су били предзнак неког много тежег невремена од оног што би га могле при-родне силе проузроковати, што би евентуално доживела и преживела у олујама и мећавама.

Мајка јој је умрла након што је њу родила. Ни отац не поживе, потом, више од непуне три године. Вишићи су

¹ гмајина, гмајна – пространство у ком се земља не обрађује, сеоски пашњак, заједничко општинско земљиште (пашњак богато прошаран камењем), које се може слободно користити као заједничко, народно. Током времена обрaste жбуњем и грмовима...

придошлице у Лапче. Огулински котар. Одумирањем неких фамилија и ово сеоце је отишло у заборав. Путевци зарасли, грмови се раширили, бујад обузела и оно нешто мало земље у подређеном положају у односу на камен, ког око никако мимоићи не може, али ни змијска кошуљица обујмити. Оронуте, малобројне брвнаре, не одолеше зубу времена. Оно неодржавано, непоправљано, неочувано и непажено, оно ничије више, није могло да опстане, да траје и да служи било коме на част. Сигурно не онима због којих је „детешце“ старо нешто преко пола године задобило опекотине на ручицама. Непажњом пијаног оца, десило се то, док ју је држао у рукама и кувао млеко на пећи, у хладно зимско вече, грејући дете и себе поред ватре. Болни плач детета чуо се наредних дана и ноћи, и само су га пијано – плачни крици човека надјачавали. После десетину дана дете се примирило. Мелеми за ране, које је на њих стављала комшиница Ивка Накићева, учинили су своје. Али, остао је доживотни траг на прстићима...

И човек је заћутао. Пазио је на дете, хранио га и пресвлачио. Покаткад би му помоћ пружала Ивка, када би нешто у пољу радио, или кад би морао у општину отићи, иначе увек би је уза се носио, однапред, у пригодно направљеним „упртњачима“. Иако болесна, уз то и стара, кад год је стигла Ивка је помагала. Морала је и свог остарелог мужа да негује. Њихова два сина су негде на раду ван земље. Тамо су се скућили, имају своје породице, а у село би свраћали само једном до двапут годишње, накратко.

У вуненим рукавицама, ретко када скиданим пред светом, ушушкана је прича Цује рођене Вишић. Рекли су да је то убило Митра, и да га је смрт пре времена због тога узела к себи, на страну што се није трезнио, и што му је алкохол јетру појео. И, да их је обоје ђаво узео. Прво Мару, па њега, јер су то наводно ђавоља посла. Било како било, сирочету, неки добри људи, потражише дом и нађоше га под сунцем Селишта, села у тржачкој општини. У кући код Обрића, Милована и Стане.

Злонамерници су свој суд изrekli, а да их нико за мишљење није питао: „Врак ти га одњо ко што га амо к’нами ко зна о’кле доњо! Валда му то није ни име ни презиме... Ови други веле да су они побјегли од њеније и да би му могло бити име, не Митар, већ Мујо, или тако некако...” Ништа нема горе од тога него кад ти украду тебе за себе...

Шта је малој Цуји све украдено, немерљиво је...

Месецима, можда и годинама, Цуја није излазила из шока, и ко зна да ли је икад и изашла, после оног што ју је снашло са само четрнаест година. Тек што их је напунила...

Кад су је нашли скоро и да није било одеће на њој. По обнаженом телу висили су испарани комади сиве ткањине. Читава њена појава била је део општег сивила, или устрептале несигурности, тог одурног стања у ком се наша. Ни граворастосиве заплашене очи не одудараше, онако унезверене, од слике којом се предочава патња рањене, окрвављене, смртно преплашене звери. Била је боса. Опанци, гумени, ко зна где су завршили. Ни да је, не дај боже, мртавац што у самртничком ропцу обућу од себе одбацује. Зачудо, рукавице су јој и даље на рукама биле. Говори то да ни у таквим тренуцима нико није био у стању да их од ње одвоји. Нико их јој, сем ње, „не море“ скинути.

„Пётра, Нинака Мрђана жена, ју је пронашла. Неколико километри далеко од блага и пешест удаљену од сеоски кућа. Неђе пред мрак, враћала се из родбине, из Премишља. Срећа, рекли су потље, да је она туда наишла, иначе врагзна што би са Цујом било“.

Као и остали у селу, Пётра је знала све о несретној „цурици“, на неки посебан, помало и сажалив, начин, омиљеној код мештана, да су је многи, у неку руку, својатали, својим родом је сматрали. Цујина помајка је негде Петриних година. И деца су им истог узраста. Старијих двоје су Цујино го-

диште. Овде у селу, у школи, никад је нису омаловажавала. А, она, једва да је и ишла у школу. Са учитељем је направљен прећутан договор да дете само повремено похађа наставу, и то због закона, којим се прописује обавезно основно образовање, за сву децу. Наводно због болести, ако је уопште и било неке болести, изостајала је из школе. Ипак, завршена је „мала матура“, тако што је Милован, све средио, са учитељем Милом Ђујићем. Како рекоше, због лечења руку, као такво представљено осталој деци, већи део школске године бивала је одсутна. Не значи то да се удаљила од школе. Дискретно би јој било речено што ће је учитељ питати па би код куће научила. Солидно читање и писање нису једино што је знала. Знала је она и рачун, и друге предмете. Све женске ручне радове радила је ко велика. Рекло би се, бистро дете, али, ето, тако је како је. Могла је и редовније да похађа школу, због много чега још, мислили су да је овако за њу најбоље. Напоследку, њој је то било довољно. Знали су Стана и Милован, у прво време, да кажу, једно другом, нек се дете зна потписати, кад буде изашло пред матичара, и њој више не треба. Пре тога су учили да јој одговарају послови у кући и око куће, да је вредна и на њиви и пажљива са стоком, према којој гаји посебну љубав. Нарочито су јој срцу прирасли „јањци“ и пилићи, сва та мала умиљата и невина створења...

Руку на срце, волела је Цуја више да чува „благо“² него да иде у школу, и да, отуђена од читавог света, „ужива“, у свом бекству у бескрајно шаренило природе, где је нико неће упитати за руке и прсте, нити за било шта друго. Прошла је тако свој ритам живота, дели га с дивљином, са биљкама и животињама, од којих учи како се опстаје у сивилу, а да се не подлегне отужним појавама.

Ситуација у којој се наша Пётра, злом судбином одређена, толико је била потресна да се још дуго после тога

² благо – стока, овце и говеда

није могла повратити. По ко зна кол'ко пута је, појединима, морала, све испочетка, да препричава.

Кад је угледала девојку онако ојађену и обезнађену, Пётра се, у први мах, преплаши. Није знала шта би. Чим се мало сабрала, поче јој се лагано приближавати, ваљда је то био разлог да се ова стаде од ње одмицати. На рањену звер је личила, накострешена, спремна сваког тренутка да се са њом дохвати. Преплашене, обе, ко зна од чега све.

„Цујо, јање моје, не бој се, ја сам тета Пётра – Нинакова. Што ти се то догоди, реци ми, не бој ме се. Дођи, не страши се. Не бјежи од мене. Ну дè, даћу ти земичку.“

Девојчица јој окрену леђа, а онда покри лице шакама. Искористила је то Пётра да се примакне, да је прихвати, чврсто је грлећи, и љубећи у косу замршену, са које је „рубац“³ спао и ко зна где завршио, како би показала да не жели ништа нажао да јој учини. Схватила је жена шта се девојци могло десити кад је поглед устремила ка доњем делу њеног тела, и кад је угледала потпуно искидан веш, а онда и осушену крв на лицу.

Унесређено дете, прихватила је, голотињу њену својим „засланом“⁴ и подсукњом прикрила, узела је за руку и одвела к Обрићима. Кад су укућани и „сусједи“ чули шта се десило, одмах се спреми група одважних мушкараца, младића, па одоше до места што им га Пётра описа, како би одатле кренули у потрагу.

Све су одреда претресли и преврнули, ништа нису нашли. Никаквих трагова. Обишли су оближња села, распитивали се код мештана о могућем, сумњивом мушкарцу, али нису добили одговор који би им указао на пут ка злочинцу. Могли су, евентуално, да претпоставе да је тај неко већ далеко одатле одмаглио. Можда неко из далека дошао, и ком прича о Цуји Вишићевој и о њеној несретној судби-

³ рубац – марама, на глави, повезача.

⁴ заслан – женска кецеља која се носи преко сукње или хаљине, превасходно у кућним пословима, или као део народне ношње.

ни није била позната. Јер, у нешто друго, ретко да би ико у селу могао поверовати. Заједно с милицијом, и Станина сва три брата су се дала у потрагу, и ништа не пронађоше. Милиција, ама баш ништа, није успела да открије и дозна. На крају, остало им је свима да чекају не би ли се зликовац једнога дана повратио на место злочина, или се негде појавио и био препознат.

Кућа Обрићевих постала је мали санаторијум. Лекара нису доводили. Ту у селу је жена у току рата оспособљена да брине о рањеницима. Она ће да саветује Стану и Милована. Сви су се, од укућана, сјатили, око Џује, ко ће више да јој буде на услузи, што ближе њој, бићу јој претвореном у дрхтај, у обезнањеност. Мајка Стана је, једним забринутим тоном, рекла деци да пазе да је не повреде неком непромишљеном речју, или некако још. Време треба да излечи задобијене ране. Брижним мислима, Милован и Стана, наду су своју свакодневно освежавали.

Сеоска чељад⁵ у Селишту, кад се ситуација мало примирила, наставила је да живи својим уобичајеним животом, никад не запостављајући опрез, ни од људи, ни од животиња. Тај немио догађај дуго се препричавао. Прича која ће потом уследити још ће му више дати на значају.

Ретки су случајеви, да се нешто деси у селу, а да за то сељани нису спремни. По природи ствари, сељак је на све спреман. Одувек га све недаће бију. Зато га ништа не може изненадити. Научени су сељаци на заједништво. И кад би бирали увек би изабрали да не буду сами, пре свега, не далеко од својих кућа, у „гмајини“ и шикарама. Малобројни су они склони усамљености, повучени у себе. Ни позив у помоћ, кад устреба, не би изостао. Зна сеоска младеж, момци и девојке, како се може и мора одбранити од напасти, и како, не дај боже, у неким непријатним ситуацијама оним

⁵ чељад – људи, сеоско становништво у овом контексту; чељад у породици, сви чланови породице.

продорним, чобанским гласом и страх растерати и помоћ призвати:

„О, о..., Драгане, е, е, е..., ево вукова, а, а, а..., !!! Илија, а, а, а!!!“

Овог несретног дана нико позив није чуо, а није га ни могао чути из пустиловине у којој се Цуја нашла...

И десило се што се десило. Време тече даље, животна река још није пресушила, кажу и да неће...

Нит збори, нит ромори. Овце поново на пашу изгони. Не увек тако далеко од кућа. Храну би узимала тек колико би је на то натерали укућани. Тражила је, свакодневно наваљујући, да јој дозволе да спава у „шајеру“⁶, или „на штали“. У први мах није јој удовољено. Понекад само, у „шајеру“, и то за време топлог времена, за хладног не, зими не...

Чим је мало отоплило, наредне године, скоро да се преселила у „шајер“, на прошлогодишње, окрепљујуће мирисно сено, одлучна, да истраје у одбрани права на своју самоћу. Због тога што се осећала прљавом, окуженом, сматрала је да не треба више да буде у заједничкој соби, где поред ње спава још четворо деце, сва млађа од ње.

Цујини други родитељи, Милован и Стана, у правом смислу речи, сатима се домунђавају не би ли како помогли и себи и Цуји. До касно у ноћ би „диванили“, мозгајући шта би с несретном девојком могло даље бити. Чинило им се, после свега што се десило, као да је мало, онако, зло не било, скренула. Мисли су им се, затим, враћале на она прошла времена кад су се узели и започели свој брачни живот. У прво време, деце не би. А онда се десило да је мала Цуја остала сироче, без игде икога свога, па су решили да је приме у свој дом. Драгом Богу су захваљивали што су то добро дело учинили, јер их је ускоро срећа дотакла и Стана родила прво од своје четворо деце, девојчицу. После две године родиће близанце, две девојчице, а потом, нешто мало

⁶ шајер – сеник, објекат у ком се чува сено да не закисне, и да остане суво и мирисно.

касније, дечака. Најстарије од деце, Милка, од Цује је млађа скоро пет, док је разлика између најмлађег Николе и Цује непуних десет година. Постао јој је Нина због тога „миљенче“, и не само њено него читаве те сиромашне али надасве честите сеоске породице.

„Сестру Цују“ су деца у кући доживљавала као сестру и никако другачије. Тако су их родитељи научили, а они с пуним осећањем као такву су је и прихватили. Сеја Цуја, како је иначе сва деца у кући зову, па и друга деца из села, воли свога Нину, и стара се о њему више неголи о осталима.

Све једно другом до ува, деца у кући Обрића, што имају, а имају јако мало, братски деле. Одећу млађи наслеђују од старијих. Близнакиње Милица и Невенка, у почетку су имале све заједничко, наслеђено од Цује и Милке. Никола, дошао после њих, некако је на располагању имао и највише и најмање, јер му као дечаку није приличило да носи препознатљиву женску одећу. Брзо деца израстају из одеће и обуће. Иако му је преостајало углавном оно изношено и отрцано, увек се могло понешто и изабрати, а онда и прекројити. Мало шта се ту куповало, ако се изузму гумени опанци, куповани свима, једном годишње. Углавном се носе одевни предмети ручне израде, које Стана зготовља за децу, најчешће, за дугих зимских вечери. Тка, она, преде и шије, за све њих. Када су девојчице почеле да одрастају, учи их да и саме знаду, својим рукама, много тога да ураде. И да скувају и „рубине“⁷ да оперу на наводу, или локви, и све остало у кући и „ококуће“ да пораде. Учи их да буду уредни и пристojни. Старије и ближње своје да поштују.

У сиротињи се живело и живи више него скромно, а овамо сви су задовољни. Кућа пуна смеха и радости, па се чини да се њиме и оно немило ублажава. Кад се издешавало све то око Цује, завладао је општи мук. Нестаде радости, забринутост заузе место на лицима одраслих, непријатност у

⁷ рубине – веш, постељина.

гласу оних најмлађих. Посебно се Нина, како су малог Никољу звали, растужио кад је видео избезумљену и сломљену сеју Цују, јер он, са својих непуних пет година, још увек ништа није схватао, а навикао је да га ова стално у крилу држи, и увек са њим нешто чаврља. Одједном, свега тога је нестало.

Предвече, једнога, дана, на измаку лета, пренела је Цуја постељину и нешто мало од своје сиротињске гардеробе прво у „шајер“; плахте и „шаренице“⁸ које је мајка Стана изаткала за њу, као и оно што су Обрићи донели, заједно са „биљцима“⁹ из куће њених покојних родитеља. Чим је захладнило, ево, прешла је на шталу.

Шта су могли јадни Милован и Стана него да дозволе Цуји да се привремено смести „наштали“, јер сено у „шајеру“ скоро да је потрошено, и ноћи су одједном, у неочекивано доба, постале хладне да би се у њему спавало. Ко зна како је то окружење схватило. Обрићи о томе нису желели да причају. То је што је. Није им било друге. Једноставно, нису имали куд. И, како су могли, да јој изађу из воље? Никако.

Видевши што га снађе, Милован је помислио како да зготови неку просторијицу за „малу несретницу“, тик уз саму кућу, или стару брвнару да опреми, како се јадница не би „верала“¹⁰ на шталу и шајер, и то још по мраку, али одмах је од тога одустао јер му се то учинило к’о да би детенце само негде у пустоловини оставио, далеко од свог срца и своје топле душе угрејане њеним бистрим, дечијим погледом, надајући се да ће се ускоро повратити у кућу, што се убрзо и десило, кад их је снег изненадио, на његово и Станино преклињање, али незадуго.

⁸ шареница – разнобојни, шарени, од дебеле вуне, ткани, прекривач.

⁹ биљац – на разбоју ткан вунени прекривач с дугим вуненим ресама на целој површини, за покривање, зими.

¹⁰ верала – пењала.

Говоркања, што уследише међу женама, ништа не променише у Миловановом и Станином односу према Цуји. А онда, једнога дана, Стана је Миловану „приопћила“¹¹ да је цура трудна – „носећа“. Ко да га је гром из ведрога неба погодио. „Убљедио је, да је валда од неке немоћи нама мора изаштале да одлети, иначе би дрмене¹² гаће завршиле у бездану...“

Година је 1960. Цуји је петнаест. Од завршетка рата, ни мало, ни много. Сиротиња преживљава, а они други свој иметак¹³ сакривају, уз још увек обилно коришћење постратне филозофије, или боље речено демагогије, што се заснова на томе; како, ето, мора се сачекати да би дошле боље прилике за све. Дотад ко жив ко мртав. Од мушкараца, из сиромашнијих породица, ко је имао срећу да се у то време нађе на одслужењу војног рока засигурно није био гладан. Иначе, старији су штедели на себи, да би деца имала. Тако некако би се могао окарактерисати и Милованов положај. Нимало се није штедео. Спавао је, тако рећи, у ходу. Док би намирио стоку, урадио све послове на њивама, и око куће, мало да му је могло претећи нешто времена не би ли се с људима састао, покаткад и по неку ракијицу „мученицу“ попио. Чинило му се да би онда све лакше обавио. И оно обавезно, и оно друго необавезно. Добре нарави, своје уљудно понашање не би покварио, ни с неком више испијеном. Поред „добре старе шљивовице“, пило се и друго, испечено од ко зна чега. Било је ту и разних мешавина од воћа засађеног на окућницама. Али и „курузе“¹⁴. И све на изволте. Добродошло би му, у муци нек се нађе, да га мало осоколи. Мучнине, ма колико попио, не би, јер би му, увек орном и за најтеже сељачке послове, све брзо кроз зној изашло. Радник да му нема премца, први косац у селу,

¹¹ приопћила – саопштила, рекла, казала.

¹² дрмене – кудељне, од конопље.

¹³ иметак – богатство.

¹⁴ куруза – ракија од кукуруза.

поштењачина, општа је квалификација лика Милована Обрића.

То што му Стана тог пролећног јутра рече, био је довољан разлог да почне да мозга, и да се помогне неком више испијеном чашицом. Прво, две наискап, код куће, а онда још неколико у селу, док се са пријатељима разговарао. Пријатељски се Милован опходио према свим људима, и они према њему, углавном. Али, само два човека су имала могућност да му чују исповедну цртицу. Пре свих кум Перо Огризовић, а онда и Мишо Дошен, вршњак и друг из војске. Заједно су били у предратној морнарици, где их је рат ухватио, а они и од њега и од морнарице побегли у ратном вихору. Право речено, много тога су заједно преживели, за скоро три године проведене на броду. Много шта су и научили, и о бродовима и о мору. Дабоме, научише, и да пливају. После су то оценили као неку своју корист од војске, јер овде где су живели и живе ни мора, ни веће реке у близини нема. Сад знају да пливају... да ли и кроз живот и животне невоље? И, кад год би се срели, увек би имали чега да се присете и о чему да причају, ако то није нешто из домена свакодневних мука којима су као сељаци ту у селу увек изложени. Сушне године су им многе тешке уздахе из груди знале да извуку и испљуну.

Огризовићи су с друге стране брда у Заграђу. По сата доброг хода, сигурно, од Селишта. Старо кумство Обрића и Огризовића наставили су и Милован и Перо. Сво четворо деце Милованове Перо је држао на рукама. И не само његових четворо, и Цују је крстио. А троје деце Перине и Душанкине крстио је Милован. Иако је ново време донело и своја правила, своје братство и јединство, и премда попови немају место у српским домовима као пре рата, многе српске куће нису напустиле православне обичаје. Своју веру свако је задржао за себе. Поред Ускрса, Великог и Малог Божића, славе кумови своје крсне славе. Милован Светог Стефана, а Перо Марковдан, славу Огризовића. Упра-

во, за недељу дана, Перина ће слава. Зна Милован, да му је кум, највероватније, у великом послу, али мора да скокне до њега. Ко ме ће се изјадати, ако неће куму.

Кад га угледаше, прво што помислише, Душанка и Перо, било је, да се не дај боже није неком нешто десило. Није да није, десило се. О томе ће се тек прозборити. Пре тога, само, да им „рекне“ да су код куће сви добро. Да су, „живо и здраво“, ако се не говори о оном о чему би се да може најрадије ћутало. Ипак, не може се. Из своје се коже не може. Јако добро су кумови знали о чему би најрадије ћутали. Џуја. Перино кумче, Џуја, као да им је била заједничка мука. То што се, на неки начин, била одметнула из куће, прво на шајер, једно време и на шталу, да би живела и радила „по своме адету“, ајде де, али, у мук, у сиви мук се претворила. Мало с ким би разговор отпочињала. То је њена одлука. Кумови су, још раније, један другом рекли, шта мисле о томе. Заједнички је закључак, нека време лечи ране, јер не могу одмах саме од себе да зацеле. Стрпљења треба. Сачекајмо да видимо шта ће нам живот донети, рекли су они.

Пошто га је кума Душанка упитала како су сви код куће, Милован одговорио да су добро, одмах је, пиће на сто, без питања, изнето, и „кава – дивка“ пристављена. Милован је пре тога из цепова извадио повећу прегршт ситних, жутих крушака, сигурно слатких к’о мед, да се, деца и „женска чељад“ из куће, послуже. Из сламе, прошле јесени су у њу положене, узимане су по потреби, а чувале су се за „милошт“ онима што би се понекад малко и разболели, или баш за овакве прилике кад се пође у драгу кућу међу драге људе, где је, хвала Богу, деце доста. Тако, док не почне да пристиже прво, ново воће. Овом приликом, крушке су за Душанку, њене „три цуре“, и баку Милуну, Перину мајку, седамдесетпетогодишњу старицу, удовицу још од оног рата.

Перин отац Марко погинуо је на Солунском фронту, као добровољац. А Милованови су обоје изгубили живот у овом рату. Прво му је мајка Сока умрла од тифуса, а потом

је и отац Бранко страдао од мине, пред крај рата, негде у босанској крајини. Рођене браће и сестара није имао, стога што су му се родитељи касније узели, а онда и релативно млади напустише овај свет. Он је, тако, остао јединац. Кад се све то има у виду, није ништа чудно да му је Перо, мало старији по годинама, био к'о рођени брат.

Милован и Стана, иако још млади, узимали су учешћа на свим сеоским мобама. Сву ону потребну опуштеност и разбибригу, уз то, налазили би код Станине родбине, код Пачића. Браћа Станина, Јанко, Тодор и Драган Пачић су, велики весељаци, упркос својим већ средовечним годинама. Имају они, као и њихове две сестре удате у суседна села, своје породице, које живе, попут других сеоских породица, више у оскудици него у неким богзна како добрим приликама. Зато им не мањка доброг расположења и свега оног другог што и другим људима околу њих и те како годи.

Дочим се за Мишу Дошена не би могло рећи да је живео и да живи као и већина житеља Селишта, јер је имућнији од осталих. Богатство је наслеђено од деде, десетак година је провео у Америци, нешто зарадио и уштедео, а онда по повратку кући увећао породично имање, претворивши зарађене доларе у некретнине. Мишин отац је имао двоје деце. Сина Мишу и ћерку Милицу. Својим пријатељима, Миловану и Пери, Мишо Дошен је увек био и остао сигурност, за не дај боже, ако им устреба помоћ у животу, у виду позајмице, никад не, оне лихварске. Нека, знају да кажу, злу не требало. Хвала Богу, да не треба, за нешто онако... преозбиљно...

Кад се мало прибрао, и неку ракијицу још испио, и кад сами остадоше у соби, јер је Душанка послом изашла напоље, Милован изађе пред кума са својом жалопојком.

„Како да ти речем, куме, није добро.“

„Што сад није добро, кад си малоприје каза да су ти сви живо и здраво?!“

„Оно јесте, куме, ако се тако узме, али Цуја...“

„Што сад ту моремо, вријеме ће јој помоћи да се прибере и дође себи. Ако и даље настави по своме, виђећемо да ти помогнемо да направиш неку „сувоотицу“¹⁵ крај куће...“

„Е, да је само то, куме, али није.“

„А што је, што не говориш?“

„Родиће копиле“, излети Миловану из уста реч, пре тога дуго заглављена у грлу. Како то изусту нама се окрену око себе да осмотри да ли га чу још неко од Периних укућана. Само по себи, изговарање те речи, било је родоскрвнуће. Увреда. И као да се уједе за језик, Милован погну главу. У то време, пред ноћ, Перина деца су куд које по вани, кума Душанка у „вежи“; спрема, као и обично у то време, посуде за вечерњу мужу крава, што ће уследити за неки сат, кад се врате са паше. Са својом најмлађом унуком, осмогодишњом Стојанком, бака Милуна је отишла за кравама и овцама. Старије унукe Сара и Марија још се нису вратиле из школе из суседног Вранова, на другој страни брда, оној окренутој више ка западу.

Заграђе је засеок са десетак кућа смештених на косини брдашца испод ког је велики гај. Селиште се, зато, са тридесетак својих раштрканих кућа, међу којима и Обрићева, протеже низином ка истоку и југоистоку у правцу Великог брда, што више личи на планину него на неко право брдо.

„Ау, куме! Сунце ли му краво, овим би га рукама удавио, кад би сазна ко је и окле је! Јадно дијете...“

Мало, секунд-два, ћутњом даје тежином изговореним речима, а онда још додаде: „Јадни смо ти сви ми...“

„Јадни, куме, да не моремо јаднији бити. Кад ми то Стана јутрос каза, обезнанио сам се. Нијесам мога доћи себи. Од муке сам нама попио двије вел'ке чаше оне моје мученице... А, ако знаш што је бог, реци ми, што ми је чинити?“

У међувремену Перо се мало прибра, пошто искапи чашницу испред себе, онда их поново обе насу, и могао је, учи-

¹⁵ сувота, сувотица – мањи објекат, који може да служи за становање, или за смештај стоке, оруђа и сл.

ни се, разумније да просуђује. Добро је схватио ситуацију, зато позва Душанку. С њом је увек делио и добро и лоше, и не би од ње ништа тајио. Ово му се учини баш женски посао.

„Душанка, а!“ позва је.

Уђе она унутра, како не би далеко, него ту нама поред врата.

„Што је, Перо?“ упита га.

„Проблем с Цујом. Кум дође да нам своју муку искаже.“

„Добро, знадемо, да је себи у главу бубице пустила, прође је.“

„Није то... она ће родити...“

„А! Јадна ли сам! Тога смо се и бојале, ја и моја несретна кума. Што ћемо саде!?“

„Што, што ћемо, ништо! Све мора да иде онако како мора да иде...!“ Перо ће.

„Кумо, море ли се ту нешто учинити, мислим море ли се некако прекинути?“ Милован је, снисходљиво, пита.

„Не знам, куме, изгледа да се ништо више не море. Колко је то мјесеци, чек да израчунам. Рачуна у себи, а онда ће: „Да, то је већ готово. Колко знадем има отад близу осам мјесеци.“

„И како све то, онда, издурати¹⁶... јадница, зато се она ’нако осамила“, процеди Милован кроз зубе гласом који само што није ридај најавио.

„Јадно дијете“, рече Душанка, и још додаде: „Немој ти, куме, да се патиш у себи. Ја ћу све лијепо с кумом да спремим. Што се мора и море, ми ћемо учинити. Питаћемо за савјет и старе жене. Ако ништо, Богу ’вала, нек роди, није она ту ништо крива, а ни несретно дијете које ће се родити.“

„Што буде, биће“, рече Перо Миловану, а онда им усуну још по једну чашицу ракије.

¹⁶ издурати – истрпети, издржати.

О Цуји су престали да причају. Пребацили су се на друге текуће проблеме везане за будуће послове који им предстоје; косидба и остало.

Међутим, Душанка није престајала с мозгањем и препирањем са огољеном истином коју је пожелела да разапне на крст.

„Женско!? Што ли ти је женско? Јадно, несретно, женско. Рођено за муку, у муци цијели живот да остане. Кад видим што снађе несретну кумицу Цују, дође ми да „забугарим“¹⁷ и да никед не престанем, како би цијелом свијету казала што све овај женски род истрпјети мора. Само кад се сјетим како ми је било за вријеме сви оније ратни година, и онда кад сам се порађала, и ондак...“ заћутала је... – За време рата умрло јој је једно тек рођено мушко дете...

Док се тако Душанка бори са својим мислима, и с друге стране брда нечије се заробљене мисли, такође, сударају с непријатном истином.

„Што ћу саде? Да ли да диваним с њом, или још увијек не. Примијетила сам ја њен трбу’, ал’ све сам мислила да се натрунтала¹⁸ оном робетином¹⁹. И јесте. Ваљда да би прикрила од нас. Не море да се не примијети. Знадем да ју је највише стид од Милована. Њему је и најтеже. Од свију нас он је некако најжалостивији. Оћу-нећу морам с њом да диваним. Али, чим ја нешто покушам, она нама одлази. Испадне ми најзгодније за вријеме јела, а опет жа’ ми је дјетета... да устаје од стола због моји’ питања. Њојзи се, биће, гади, сигурно је и бљувала...“ учешће у свом монологу, Стана начас прекину, јер је неко од укућана бануо, спреман да је нешто приупита.

Цуја је учила колико је Стана загледа. Бежи јој с очију, чим узмогне. Оно што је њој припало, од посла, радила је како треба. Углавном је чувала овце, док није забелело...

¹⁷ бугарити – закукавати, кукати, плакати.

¹⁸ натрунтала – на себе обукла превише неке одеће.

¹⁹ робетином – одећом.